

Objektų, pastatų, statinių, patalpų fizinės saugos reikalavimai

Pasaulio ir Europos Sąjungos šalyse, tarptautinės ir savanoriškos organizacijos daug metų dirba nagrinėdamos rizikas: ieško būdų joms valdyti, numato prevencines priemones bei rengia objektų fizinės saugos reikalavimus. Šiuose reikalavimuose įvardinti terminai ir sąvokos: sauga (procesas), apsauga (priemonės), saugumas (būsena), fizinė apsauga (fizinė, elektroninė, mechaninė apsaugos priemonių visuma) – padės išvengti nesusipratimų ateityje ir skaitant šį pranešimą.

Vytautas Šaikus

UAB „Fizinės apsaugos centras“
direktorius

Nagrinėjant tarptautinių organizacijų patirtį, reikėtų pripažinti, kad daugiausia pažengusi Tarptautinė civilinės aviacijos organizacija (ICAO). Ši organizacija 2002 m. išleido 6-ąjį leidinį „Civilinės aviacijos saugumo vadovėlis“. Šiame vadovėlyje aprašyti fizinės saugos reikalavimai, procedūros užtikrinant oro uostų, lėktuvų pakilimo takų, pastatų, statinių apsaugą. Objektų apsauga skirstoma į keturias klases – A, B, C, D, iš kurių aukščiausia yra A klasė.

Tarptautinė jūrų uostų organizacija parengė ir per diplomatinę konferenciją 2002 m. gruodžio 9 d. priėmė Tarptautinį laivų ir uosto įrenginių apsaugos kodeksą. Įgyvendinti šio kodekso reikalavimus jūrų uoste, terminaluose, laivuose paskirtos šalies atsakingos institucijos. Jos buvo įpareigosios tai atlikti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 90.

2005 m. birželio 5–7 d. Briuselyje Europos Bendrijų Komisijos organizuotame seminare buvo nagrinėjama ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsauga. Tai pirmas etapas, kuriant Europos Sąjungos ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos programą. Ši programa turėtų būti paruošta ir Europos Bendrijų Komisijoje suderinta iki 2006 m. sausio 1 d.

Pagrindiniai programos metmenų aspektai

– ne tik tokių objektų apsauga nuo teroristinių išpuolių ar kriminalinio pobūdžio veikos, bet ir saugos priemonės nuo avarijų, žmogaus ar stichijos sukeltų nelaimių. Komisijos organizuotame seminare nuspręsta išanalizuoti Europos Sąjungos šalių taikomas saugos priemones ypatingos svarbos infrastruktūros objektams, rizikos ir pažeidžiamumo audito, grėsmių analizės, fizinės ir informacinės saugos reikalavimus ir jų derinimo pagrindu kurti Europos Sąjungos ypatingos svarbos infrastruktūros objektų apsaugos programą.

Programos prioritėtinės priemonės galėtų būti tyrimų, studijų, metodikų rengimas energetikos, telekomunikacijų ir informacinių sistemų, transporto, finansų, sveikatos apsaugos, ypatingos svarbos infrastruktūrinių objektų sritims. Šiems objektams priskiriama:

- energetikos įrenginiai ir infrastruktūra (elektrinės, naftos ir dujų produkcija, sandėliai ir įrenginiai, valymo, perdavimo ir tiekimo sistemos);
- komunikacijos ir informacinės technologijos (telekomunikacijos, transliavimo sistemos, krizių valdymo sistemos, internetiniai tinklai);
- finansai (bankai, apsauga, investicijos);
- sveikatos apsauga ir civilių žmonių apsauga (ligoninės, apsaugos nuo ligų tarnybos, medicini-

nos įrenginiai, laboratorijos, farmacijos įmonės, paieškos ir tyrimų institucijos, avarijų likvidavimo tarnybos);

- maisto produktai (sauga, gamyba, platinimas);
- vandens telkiniai ir tiekimas (užtvankos, atsargos, naudojimas, tinklai);
- transportas (oro uostai, jūrų uostai, tarpinė pramonė, geležinkelis ir tranzitiniai tinklai, judėjimo kontrolės sistemos);
- pavojingos medžiagos (cheminės, biologinės, radioaktyviosios ir branduolinės);
- išorinė riba (sausumos ir jūros sienos);
- kosminė aplinka.

Toli pažengę kaimyninių valstybių privačios organizacijos ir valstybės institucijos, parengdamos ir patvirtindamos savo šalies objektų fizinės saugos reikalavimus.

Vokietijoje rekomendacijas apsaugos įrenginių projektavimui ir montavimui parengė žemių kriminalinės policijos valdybos, draudimo bendrovės, bankai ir kredito institucijos, pramonės sąjungos.

Švedijoje apsaugos nuo vagysčių asociacija (ŠAVA, švediškas pavadinimas – SSF) parengė savo reikalavimus, suskirstė objektus į 3 saugumo klases, iš jų aukščiausia – trečia.

Lenkijos Respublikoje saugomi objektai pagal saugomų vertybių vertę ir objekto svarbą suskirstyti į keturias kategorijas: Z1, Z2, Z3, Z4, kurių aukščiausia – Z4 kategorija.

Olandijoje sudaryta ekspertų draudimo, apsaugos bei prevencijos klausimais organizacija (TBBC) parengė objektų skirstymo į rizikos klases sistemą pagal šiuos veiksnius: **pastato paskirtį (ar jis gyvenamas), vietą, turto pastate vertę, materialinių vertybių trauką**. Rizika vertinama pagal balų sistemą, nustatytą saugos klasėms A, B, C, D, E, F, G, H, J.

Lietuvoje šiuo metu priimti teisės aktai numato įvairios paskirties objektams ir patalpoms bendrus bei papildomus fizinės saugos reikalavimus.

Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu nustatyti fizinės saugos reikalavimai:

- gamybinėms patalpoms, kuriose spausdinami ir saugomi vertybiniai popieriai ir dokumentų blankai, taip pat su jų gamyba susijusios priemonės ir medžiagos;
- ginklų ir šaudmenų saugykloms, saugojimo patalpoms, kuriose laikomi, parduodami, gaminami, taisomi ginklai ir šaudmenys;
- narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos ir laikymo patalpoms.

Vykdydamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus, branduolinės energetikos bei ypatingos svarbos objektams fizinės ir informacinės saugos reikalavimus parengė ir Ūkio, Susisiekimo, Aplinkos ministerijos bei Valstybinė atominės e-

nergetikos saugos inspekcija (VATESI):

- 2004 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu Nr. 4-334 patvirtinti Strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių, ūkio ministerijos valdymo sričiai priskirtų įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių fizinės saugos reikalavimai;
- 2004 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro įsakymu Nr. 3-545 patvirtinti Susisiekimo ministerijos valdymo sričiai priskirtų strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių fizinės saugos reikalavimai;
- 2004 m. spalio 19 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu Nr. D1-543 patvirtinti Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo paslaugas teikiančių įmonių fizinės ir informacinės saugos reikalavimai;
- 2005 m. birželio 13 d. VATESI viršininko įsakymu Nr. 22.3-28 patvirtinti Branduolinės energetikos objektų ir branduolinių medžiagų fizinės saugos bendrieji reikalavimai.

Šiuo metu asociacija Apsaugos verslo grupė yra sudariusi darbo grupę, į kurią įeina elektroninės, mechaninės, saugos tarnybų komiteto atstovai. Ši darbo grupė rengia objektų, patalpų fizinės saugos reikalavimus. Šiuose reikalavimuose objektai pagal rizikos lygį suskirstyti į keturias saugos klases. Ketvirta saugos klasė – didelės rizikos objektai (A), trečia – objektai nuo didelės iki vidutinės rizikos (B), antra – objektai nuo vidutinės iki žemos rizikos (C), pirma – mažiausios rizikos objektai (D). Kiekvienai objektų klasei nustatyti skirtingi fizinės (fizinės, mechaninės ir elektroninės) saugos reikalavimai, įvardyti standartuose, reglamentuose.

Nustatant objektams fizinės saugos reikalavimus, galimi du variantai:

1. atliekant kokybinį vertinimą, pagal sąrašą įvardijami objektai, patalpos;
2. atliekant kiekybinį vertinimą, nustatoma tų objektų vertė, svarba.

Sudarydami objektų sąrašus, pasirenkome pirmą variantą, o draudimo bendrovės, nustatydamos draudžiamiems objektams fizinės saugos reikalavimus, gali rinktis ir antrą variantą.

Ketvirta objektų saugos klasė (A) – tai aukščiausio lygio apsauga, leidžianti aptikti, įvertinti, pristabdyti grėsmę, ją neutralizuoti. Šį apsaugos lygį palaiko subalansuota sistema, turinti perimetrinę tvorą arba apsaugą, jei perimetras – pastato siena, dviejų ruožų patalpų apsauginę signalizaciją, elektroninę perimetrom apsaugos, įeigos, vaizdo stebėjimo sistemas, apsaugos darbuotojus, pagrindinį ir papildomą operatyvinį ryšį, aliarmo signalas perduodamas telefoninio

ryšio linija ir radijo bangų ar kita belaidė sistema. Į pavojaus signalą reaguoja licencijuoti, ginkluoti, pripažintos ir pajėgių tai atlikti saugos arba apsaugos organizavimo tarnybų greitojo reagavimo ekipažai.

Ketvirtai objektų apsaugos klasei priskiriama:

- valstybės valdžios ir valdymo institucijos, kuriose dirbama su įslaptinta informacija arba ji yra saugoma, valstybės paslapčių subjektai;
- branduolinės energetikos objektai;
- strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turintys ypatingos svarbos, potencialiai pavojingi ekologiniu požiūriu objektai, įvardyti ūkio, susisiekimo ir aplinkos ministrų įsakymuose;
- ypatingos svarbos infrastruktūros objektai.

Trečia objektų saugos klasė (B) – tai aukšto lygio apsauga, leidžianti aptikti, įvertinti ir atlaikyti pavojų iš išorės, daugeliu atvejų – išvengti ir grėsmės iš vidaus. Šį apsaugos lygį palaiko išorinio perimetrom apsauga, jei objektas – ne pastatas, padidinto patikimumo mechaninės kliūtys viduje (metalinės arba iš medienos pakaitalų pagamintos durys, spynos, langai su apsaugine 412 – 680 mkm plėvele, apsauginėmis žaliuzėmis, vidinėmis grotomis, plastikų), pavojaus signalo priėmimas ir įvertinimas, minimali dviejų apsauginės signalizacijos ruožų apsauga, telefoninis ir belaidis ryšys su saugos ar apsaugos organizavimo tarnybų centru pulstu. Rekomenduojama, kad būtų budintys apsaugos darbuotojai.

Trečiai objektų apsaugos klasei priskiriama:

- gamybinės patalpos, kuriose spausdinami ir saugomi vertybiniai popieriai ir dokumentų blankai, taip pat saugomos jų gamybos priemonės ir medžiagos;
- individualios pinigų saugyklos;
- pinigų priėmimo ir perdavimo patalpos, kasos, priešsaugyklinės patalpos;
- grynųjų pinigų perskaičiavimo, pinigų naikinimo patalpos;
- pinigų gamybos ir ekspertizės skyrių patalpos, valiutos keityklos;
- centrinių kompiuterių, serverių patalpos;
- SWIFT patalpa;
- ginklų ir šaudmenų saugojimo patalpos;
- patalpos, kuriose laikomi, parduodami, gaminami, taisomi ginklai ir šaudmenys;
- muziejai ir jų saugyklos;
- narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybos ir laikymo patalpos;
- juvelyrinės parduotuvės ir brangiųjų metalų bei brangakmenių, juvelyrinių dirbinių saugojimo patalpos, kailių, drabužių, avalynės, sporto prekių parduotuvės;
- antikvarinės parduotuvės;
- lošimo namai;
- laikrodžių, mobiliųjų telefonų, fotografijos prekių, lazerinių prietaisų, DVD, kompiuterių, elektronikos,

buitinės technikos parduotuvės;

- nuodingų arba pavojingų žmogaus gyvybei ir sveikatai medžiagų saugojimo vietos;
- patalpos su buitinėmis radioaktyviosiomis medžiagomis;
- neterminuoto dokumentų saugojimo patalpos (archyvai).

Antra objektų saugos klasė (C) – tai tokio lygio apsauga, kuri leidžia aptikti, įvertinti įsiskverbimą ar patekimą iš išorės. Ši apsaugos lygį palaiko perimetrinė ir elektroninė apsauginė signalizacija, vaizdo stebėjimo ir įeigos kontrolės sistemos, pavojaus signalas perduodamas į centralizuotą saugos ar apsaugos organizavimo tarnybų apsaugos pultą. Šiai saugos klasei priskiriama:

- registruojamų daiktų (antspaudai, automobilių numeriai ir t. t.) gamybos patalpos;
- terminuoto dokumentų saugojimo patalpos, laboratorijos;
- parodų ekspozicijos salės, galerijos;
- degalinės, tarp jų ir automatinės;
- gatavos produkcijos sandėliai;
- prekybos centrai ir maisto produktų parduotuvės;
- elektrinių, gamybos padalinių cechai;
- elektros prekių su garso įrašymo ir atgaminimo aparatūra gamybos vietos;
- kopijavimo, reprodukcinių įmonių, litografijos dirbtuvės;
- gamybinės odos ir kailių gaminių, žaliavinių kailių apdorojimo ar išdirbimo įmonių patalpos;
- juvelyrinių dirbinių (laikrodžių, papuošalų) gamybos ir taisymo vietos;
- prekybos odos ir kailių gaminiams vietos;
- stomatologinės klinikos su dantų technika dirbtuvėmis
- informaciniai centrai;
- lombardai, lošimo automatai vietos;
- muziejai;
- kuro saugyklos, rezervuarai;
- kompiuterių gamybos, pardavimo, remonto įmonės.

Pirma objektų saugos klasė (D) – tai žemiausio lygio (bazinė) apsauga, apsauganti nuo „neprofesionalaus“ įsiskverbimo į pastatą. Ji turi apsauginę signalizaciją, pavojaus signalas perduodamas į centralizuotą saugos ar apsaugos organizavimo tarnybų apsaugos pultą. Šiai saugos klasei priskiriama:

- viešbučiai, restoranai, barai, klubai;
- vaizdajuosčių, filmų nuomos, saugojimo vietos;
- parduotuvės, fotolaboratorijos, gamybos cechai, bendro pobūdžio laboratorijos;
- vaistinės, įgarsinimo studijos, fotografijos prekių parduotuvės, kelionių agentūros, maisto pramonės gamybinės patalpos;
- kosmetikos, parfumerijos parduotuvės ir salonai
- loterijos agentūros;
- maldos namai;
- paštas, bendros paskirties parduotuvės;
- patalpos su radijo ryšio perdavimo įrenginiais;
- automobilių, motociklų, kitos technikos parduotuvės;
- prekybos elektra ir benzinu veikiančiais prietaisais, įrenginiais vietos;
- šiuolaikinio meno dirbinių, paveikslų parduotuvės;
- prekybos paklausiomis bendro vartojimo prekėmis vietos;
- taikomosios dekoratyvinės dailės kūrinių parduotuvės;
- sporto, turizmo, ūkinių prekių, žvejybos reikmenų parduotuvės;
- televizijos, radijo ir garso įrašymo bei atgaminimo technikos gamybos, taisymo įmonės;
- transformatorinės, automatinės telefonų stoties patalpos;
- tikslųjų prietaisų ir instrumentų gamybos patalpos;
- biurai, butai, administracinės, gamybinės patalpos.

Visiems objektams nustatomi skirtingi reikalavimai, įrengiant perimetrines tvoras ir elektroninę perimetrinę apsaugos sistemą, jei perimetras – objekto teritorija, o ne pastato, statinio siena. Ketvirtos saugos klasės objektams perimetrom apsaugai užtikrinti numatyta perimetrinė tvora, kurios aukštis – 1,8–2,6 m. Apsaugą turi užtikrinti ginkluoti apsaugos darbuotojai, turi būti sumontuotos elektroninė vaizdo stebėjimo ir įeigos kontrolės sistemos, paruošti rašytiniai dokumentai. Esant galimybei, būtina įrengti ir perimetrinę elektroninę apsaugos sistemą. Turi būti patikrintas ir apsauginis teritorijos, išskirtų objektų apšvietimas ir naudojamos vaizdo stebėjimo sistemos veikimas naktį. Pastatų ir patalpų apsaugos priemonės atitinka tas, kurios numatytos trečios saugos klasės objektams.

Trečios saugos klasės objektams priskiriami pastatai ir patalpos turi turėti apsauginę

signalizaciją, apsauginį apšvietimą, sustiprintas mechanines kliūtis (duris, spynas, langus), galinčias pristabdyti pažeidėją, kol atvyks atsakomosios pajėgos. Rekomenduojama turėti budintį apsaugos darbuotoją.

Antros ir pirmos klasės objektams priskiriamiems pastatams, patalpoms keliami mažesni fizinės saugos reikalavimai. Būtina apsaugos signalizacija, saugos tarnybos greitojo reagavimo ekipažas.

Visi montuojami apsauginiai jutikliai turi atitikti ES direktyvas 73/23EEB, 89/106 EEB, 89/336 EEB, 94/9 EB, LST EN standartus, turėti CE žymėjimą, būti sertifikuoti Gaisrininkų tyrimo centre. Šiuos jutiklius būtina sumontuoti taisyklėse nustatyta tvarka, o montavimą turi atlikti įmonės, gavusios Aplinkos ministerijos kvalifikacijos atestatą objekto specialios dalies projektavimo ir statybos darbuotojai turi turėti Aplinkos ministerijos išduotus kvalifikacijos pažymėjimus, leidžiančius projektuoti, atlikti darbus bei juos prižiūrėti.

Pagal techninės užduoties reikalavimus, objekto specifiką parengiamas bendras elektroninių prietaisų išdėstymo projektas, atsižvelgiant į prietaisų kiekį ir galimą grupavimą pagal funkcinę signalizacijos naudojimo ir valdymo paskirtį, taip pat signalinių elementų – jutiklių – kiekį ir sugrupavimą pagal funkcinę paskirtį, suskaičiuojama, kiek yra atskirų signalinių spindulių, parenkami kontroliniai priėmimo prietaisai pagal zonų skaičių, sugrupavimo poreikius, išėjimo ir įėjimo signalų kiekybinius ir kokybinius parametrus.

Įsibrovimo pavojaus signalizavimo sistemoms pagal galiojantį standartą saugos klasės nustatomos atsižvelgiant į:

- prieties leidimą, priegos lygį;
- veikimą, apdorojimą, aptikimą;
- pranešimų siuntimą;
- maitinimo šaltinį, lietimo saugą;
- vidinių ryšių stebėjimą, įvykių įrašymą.

Sparti technikos pažanga, didelė materialinių vertybių koncentracija, didėjantis pažeidėjų išprusimas skatina plėtoti objektų saugą šiomis kryptimis:

- mechaninių apsaugos priemonių pasipriešinamąsias savybes pritaikyti prie užpuolimo įrankių;
- kurti ir montuoti tobulesnius, mažiau gendančius, patikimesnius ir patvaresnius jutiklius, pranešančius apie pavojų;
- sudaryti praktinius įsilaužimo plano modelius galimai rizikai įvertinti, naudojamų apsaugos priemonių efektyvumui nustatyti;
- didinti apsaugos personalo veiklos efektyvumą.